

“GLOBALLASHUV SHAROITIDA”. “MAKTABGACHA TA’LIM YOSHIDAGI BOLALARDA XAVOTIRLANISH HOLATLARINI O’YIN TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA PSIXOKORREKSIYA QILISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI”.

Turdiyeva Muhayyo Soxibjon qizi
Andijon davlat pedagogika instituti
"Pedagogika va psixologiya" kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19415937>

Annotatsiya: Mazkur tadqiqot globallashuv sharoitida maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarda uchraydigan xavotirlanish holatlarini o’rganish hamda ularni o’yin texnologiyalari asosida psixokorreksiya qilishning ilmiy-nazariy asoslarini yoritishga qaratilgan. Globallashuv jarayonlari ta’lim tizimiga yangi talab va yondashuvlarni olib kirar ekan, bolalarning psixik salomatligini ta’minlash dolzarb muammolardan biri sifatida namoyon bo’lmoqda. Ayniqsa, maktabgacha yosh davrida emotsional beqarorlik va xavotirlanish holatlari shaxs rivojiga salbiy ta’sir ko’rsatishi mumkin. Tadqiqotda xavotirlanishning psixologik mohiyati, uning kelib chiqish omillari hamda maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishidagi o’rni tahlil qilinadi. Shuningdek, o’yin texnologiyalarining psixokorreksion imkoniyatlari, ularning bolalar emotsional holatiga ta’sir mexanizmlari ilmiy jihatdan asoslab beriladi. O’yin faoliyatining erkinlik, motivatsiya va ijtimoiylashuvni ta’minlovchi xususiyatlari xavotirlanishni kamaytirishda samarali vosita sifatida ko’rib chiqiladi.

Kalit so’zlar: globallashuv, maktabgacha ta’lim, psixik salomatlik, xavotirlanish, psixokorreksiya, o’yin texnologiyalari, emotsional rivojlanish, psixologik-pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar, bolalar psixologiyasi, psixologik farovonlik, ijtimoiylashuv, psixodiagnostika, korreksion ishlar.

Kirish. Globallashuv jarayonlari zamonaviy jamiyat taraqqiyotining ajralmas qismi bo’lib, barcha sohalar qatori ta’lim tizimiga ham sezilarli ta’sir ko’rsatmoqda. Ushbu jarayonlar natijasida shaxsga qo’yilayotgan talablar ortib borib, ayniqsa, bolalarning intellektual rivoji bilan bir qatorda ularning psixik salomatligini ta’minlash muhim vazifalardan biriga aylanmoqda. Maktabgacha ta’lim bosqichi esa shaxs rivojlanishining eng muhim davrlaridan biri bo’lib, aynan shu davrda bolaning emotsional, ijtimoiy va psixologik xususiyatlari shakllanadi.[1]

Bugungi kunda maktabgacha yoshdagi bolalarda xavotirlanish holatlarining ortib borayotgani kuzatilmoqda. Bu holat turli ijtimoiy, oilaviy va pedagogik omillar bilan bog’liq bo’lib, bolaning shaxs sifatida shakllanishiga salbiy ta’sir ko’rsatishi mumkin. Xavotirlanish bolalarda ishonchsizlik, qo’rquv, ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar kabi muammolarni yuzaga keltiradi. Shu bois, mazkur muammoni erta aniqlash va samarali psixokorreksion usullarni qo’llash dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar faoliyatida o’yin yetakchi faoliyat turi hisoblanadi. O’yin jarayonida bola atrof-muhitni anglaydi, ijtimoiy tajriba orttiradi va o’z emotsiyalarini erkin ifoda etadi. Shu nuqtai nazardan, o’yin texnologiyalaridan psixokorreksiya vositasi sifatida foydalanish bolalardagi xavotirlanish holatlarini kamaytirishda samarali yondashuv sifatida e’tirof etilmoqda.[2]

Mazkur tadqiqotning maqsadi — globallashuv sharoitida maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarda xavotirlanish holatlarini o’yin texnologiyalari asosida psixokorreksiya qilishning ilmiy-nazariy asoslarini ochib berishdan iborat. Tadqiqot jarayonida xavotirlanishning psixologik

mohiyati, uning kelib chiqish omillari hamda o‘yin texnologiyalarining psixokorreksion imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Asosiy qism. Globallashuv sharoitida inson kapitaliga bo‘lgan ehtiyoj ortib borayotganligi sababli, ta’lim tizimida nafaqat bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish, balki shaxsning psixik salomatligini ta’minlash ham ustuvor vazifaga aylanmoqda. Ayniqsa, maktabgacha ta’lim bosqichida bolalarning emotsional barqarorligini rivojlantirish kelgusida ularning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi va ta’lim jarayoniga moslashuvini belgilab beradi. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha yoshdagi bolalarda xavotirlanish holatlarini o‘rganish va ularni samarali bartaraf etish ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.[3]

Xavotirlanish — bu bolaning ichki psixik zo‘riqishi bilan bog‘liq bo‘lib, u ko‘pincha noaniqlik, qo‘rquv va ishonchsizlik hissi orqali namoyon bo‘ladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda xavotirlanish turli omillar ta’sirida yuzaga keladi: oilaviy muhitdagi ziddiyatlar, ota-onaning haddan tashqari talabchanligi yoki e’tiborsizligi, tengdoshlar bilan munosabatdagi muammolar, shuningdek, pedagogik yondashuvdagi kamchiliklar shular jumlasidandir. Ushbu holatlar bolaning emotsional rivojiga salbiy ta’sir ko‘rsatib, uning ijtimoiy faolligini pasaytiradi.

Psixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, maktabgacha yosh davrida o‘yin faoliyati yetakchi faoliyat turi hisoblanadi. O‘yin orqali bola o‘z ichki kechinmalarini ifoda etadi, tashqi olam bilan o‘zaro munosabatga kirishadi va muammoli vaziyatlarni ramziy tarzda qayta ishlaydi. Shu sababli, o‘yin texnologiyalari psixokorreksiya jarayonida samarali vosita sifatida keng qo‘llaniladi.

O‘yin texnologiyalariga asoslangan psixokorreksion ishlar turli shakllarda amalga oshiriladi: rolli o‘yinlar, dramatisatsiya, didaktik o‘yinlar, relaksatsion mashg‘ulotlar va art-terapiya elementlari shular jumlasidandir. Masalan, rolli o‘yinlar orqali bola o‘z qo‘rquvlarini “o‘ynab chiqadi”, dramatisatsiya esa uning emotsional bo‘shlanishiga yordam beradi. Relaksatsion o‘yinlar esa psixik zo‘riqishni kamaytirib, bolaning ichki muvozanatini tiklaydi.[4]

O‘yin texnologiyalarining afzalligi shundaki, ular bolalar uchun tabiiy va qiziqarli faoliyat bo‘lib, majburlashsiz, erkin muhitda amalga oshiriladi. Bu esa psixokorreksiya jarayonining samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, o‘yin jarayonida bola o‘zini xavfsiz his qiladi, bu esa uning ichki muammolarini ochiq ifoda etishiga imkon yaratadi.

Innovatsion yondashuv sifatida interaktiv o‘yin texnologiyalaridan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy pedagogik va psixologik metodlar, jumladan, multimedia vositalari, rivojlantiruvchi o‘yin dasturlari va sensorli mashg‘ulotlar bolalarning diqqatini jalb etish va ularning emotsional holatini ijobiy tomonga o‘zgartirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Shunday qilib, maktabgacha yoshdagi bolalarda xavotirlanish holatlarini o‘yin texnologiyalari asosida psixokorreksiya qilish ularning psixik salomatligini mustahkamlash, emotsional barqarorligini ta’minlash va ijtimoiy moslashuvini yaxshilashda muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Xulosa. Globallashuv sharoitida ta’lim tizimining modernizatsiyasi jarayonida shaxsning har tomonlama rivojlanishi, xususan, uning psixik salomatligini ta’minlash ustuvor yo’nalishlardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Maktabgacha ta’lim bosqichi esa bolalarning emotsional, ijtimoiy va psixologik rivojlanishida hal qiluvchi davr hisoblanadi. Shu sababli, ushbu bosqichda yuzaga keladigan xavotirlanish holatlarini o‘z vaqtida aniqlash va bartaraf etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda xavotirlanish turli ichki va tashqi omillar ta’sirida shakllanadi hamda ularning shaxsiy rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu holatni kamaytirishda o‘yin texnologiyalariga asoslangan psixokorreksion yondashuvlar yuqori samaradorlikka ega ekanligi ilmiy jihatdan asoslandi. O‘yin faoliyati bolalarning tabiiy ehtiyojlariga mos bo‘lib, ularning emotsional holatini barqarorlashtirish, ichki

zo‘riqishni kamaytirish va ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Shuningdek, innovatsion pedagogik va psixologik texnologiyalarni qo‘llash psixokorreksiya jarayonining samaradorligini yanada oshiradi. Interaktiv va rivojlantiruvchi o‘yinlar bolalarning qiziqishini kuchaytirib, ularning faol ishtirokini ta’minlaydi hamda psixologik muammolarni yumshoq va samarali tarzda bartaraf etishga imkon yaratadi. Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda xavotirlanish holatlarini o‘yin texnologiyalari asosida psixokorreksiya qilish ularning psixik salomatligini mustahkamlash, emotsional farovonligini ta’minlash va kelajakdagi muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi uchun muhim omil hisoblanadi. Mazkur yo’nalishda olib boriladigan ilmiy-tadqiqotlar va amaliy ishlar ta’lim tizimini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADBIYOTLAR

5. E.G‘ .G‘oziev. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2002.
6. V.M. Karimova. Oila psixologiyasi– Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
7. Lev Vygotsky. Mind in Society. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.
8. K.E. Bruscia. Defining Music Therapy. – Gilsum: Barcelona Publishers, 1998.